

Dokument nr. 8:13

(1999-2000)

Forslag fra stortingsrepresentantene Øystein Hedstrøm, Ansgar Gabrielsen og Terje Knudsen om endring av lov av 10. juli 1936 nr. 6 til å fremja umsetnaden av jordbruksvarer (omsetningsloven) slik at medlemmenes sammensetning i Omsetningsrådet og rådets arbeidsutvalg endres

Til Odelstinget

1. Innledning

Omsetningsrådet (OR) er et offentlig organ opprettet ved lov til å fremja umsetnaden av jordbruksvarer (omsetningsloven) av 10. juli 1936. Omsetningsrådet skal fremme omsetningen av landbruksvarer, herunder kjøtt av storfe, kalv, sau, svin, fjørfe, egg, melk, hagebruksprodukter, pelsdyrskinn m.v.

Omsetningsloven hjemler i dag all offentlig forvaltning av markedsordningene for jordbruksprodukter. Dette i tillegg til innkreving av omsetningsavgift på gitte jordbruksprodukter til finansiering av markedsreguleringsiltak i regi av landbrukssamvirket som markedsregulator.

Kongen fastsetter omsetningsavgiften for 1 år om gangen. For å kunne styre bruken av avgiftspengene og fremme lovens formål, oppnevner Landbruksdepartementet et omsetningsråd som i dag består av 15 medlemmer. Flertallet av medlemmene (8) representerer landbrukets organisasjoner. OR har videre et Arbeidsutvalg (AU) på 5 medlemmer, hvor også de tradisjonelle landbruksorganisasjonene har flertall.

Markedsreguleringen som Omsetningsrådet forvalter, er en integrert del av systemet med jordbruksavtaler, og en viktig faktor i utøvelsen av nasjonal landbrukspolitik.

Stortinget har gjennom vedtak og politiske føringer, senest ved jordbruksoppgjøret i 1996, åpnet for konkurranse på like vilkår mellom landbrukssamvirket og uavhengige aktører. Gjennomføringen av denne politikken har medført økt forvaltningsansvar for Omsetningsrådet, og rådets sekretariat. Nye aktører er kommet til i sterk konkurranse med landbrukssamvirket, og dette har medført at Omsetningsrådets rolle og forvaltningsansvar i stadig sterkere grad griper direkte inn i konkurransesituasjonen mellom landbrukssamvirket og uavhengige aktører i hele det landbruksrelaterte markedet.

Etter forslagstillernes synspunkt innebærer sam-

funnsutvikling og den stadig mer fokuserte konkurransesituasjonen at ORs og AUs sammensetning bør endres slik at sammensetningen gjenspeiler dagens faktiske og aktuelle situasjon i markedet og i samfunnet for øvrig.

Det foreslås derfor at ORs sammensetning utvides slik at Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO) representert ved landsforeningen Næringsmiddelbedriftenes Landsforening (NBL) og Landsorganisasjonen i Norge (LO) blir nye medlemmer i OR. Videre foreslås det at AUs representant fra omsetningsorganisasjonene tas ut, og erstattes med en fra NHO/NBL. Dette vil bidra til å skape balanse i et marked som utsettes for utfordringer gjennom økende konkurranse. Det er her viktig at Omsetningsrådet fremstår som et konkurransenøytralt forvaltningsorgan hvor ingen aktør eller part kan utøve et rent flertall i beslutningsprosessen. Forslaget vil kreve endringer i omsetningsloven § 2 og § 3.

2. Gjeldende rett

2.1 Omsetningsrådets sammensetning og funksjon

OR er som nevnt et offentlig organ og består i dag av 15 medlemmer, hvorav 8 representerer landbrukets tradisjonelle organisasjoner. Representantene velges fra følgende organisasjoner og departementer:

- Norges Bondelag
- Norsk Bonde- og Småbrukarlag
- Forbrukerrådet
- Handelens og Servicenæringens Hovedorganisasjon
- Norges Kooperative Landsforening
- Norske Melkeprodusenters Landsforbund
- Norsk Kjøttamvirke
- Norske Eggsentraler
- Norges Pelsdyrslag
- Gartnerhallen A/L

- Norsk Nærings- og Nytelsesmiddelarbeiderforbund
- Barne- og familiedepartementet
- Planleggings- og samordningsdepartementet
- Norske Potetindustrier
- Landbruksdepartementet

Av disse har de tradisjonelle landbruksorganisasjonene flertall, representert ved Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Norske Melkeproducenters Landsforbund, Norsk Kjøttsamvirke, Norske Eggentraler, Norges Pelsdyrslag, Norske Potetindustrier og Gartnerhallen A/L.

Medlemmene blir oppnevnt for 4 år. Det fremgår videre av omsetningsloven § 3 at det er Landbruksdepartementet som oppnevner lederen og nestlederen. OR er vedtaksført når 8 medlemmer møter, herunder lederen og nestlederen. Alle vedtak kan gjøres med vanlig flertall. Står stemmene likt, er det lederens stemme som er avgjørende.

OR forvalter i dag midler på tre forskjellige grunnlag:

- Omsetningsavgiften og overproduksjonsavgiften, hvor rådet har fullmakt etter loven og hvor departementet har tilsyns- og kontrollansvar, men en begrenset overprøvingsmyndighet. Nivået på omsetningsavgiften fastsettes av Kongen etter forslag fra OR.
- Prisetjvningsordningen hvor departementet kan fastsette tilskuddssatser og gi nærmere regler for bruk av midlene.
- Ordinære tilskuddsmidler bevilget over statsbudsjettet, hvor departementet har ordinært ansvar for forvaltningen av midlene.

2.2 Arbeidsutvalgets sammensetning og funksjon

OR har et AU på 5 medlemmer. AU er sammensatt av medlemmer fra Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Arbeids- og administrasjonsdepartementet, Landbruksdepartementet, og et medlem av omsetningsorganisasjonene (samvirket) etter forslag fra Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag. Landbruket har med andre ord også rent flertall i AU.

AU er underlagt en instruks vedtatt av OR. Av instruksen fremgår at AU treffer endelige vedtak i de saker hvor det gjennomføres markedsregulerende tiltak på grunnlag av de regler og retningslinjer som er fastlagt i jordbruksavtalen, og disponerer de midler som ifølge jordbruksavtalen stilles til disposisjon for avsetningstiltak. Fullmakten gjelder også øvrige midler som stilles til disposisjon for OR til finansiering av markedsregulerende tiltak. Videre treffer AU avgjørelser i andre forhold som gjelder disponeringen av midler fra jordbruksavtalen og omsetningsavgiften, hvis AU finner at saken ikke kan utstå til møte i OR. I andre saker utarbeider AU innstilling til OR.

3. Bakgrunn for forslaget

Viktige distriktpolitiske målsettinger, som bo-setting og sysselsetting har alltid vært tillagt stor vekt når de overordnede landbrukspolitiske målsettinger har vært lagt. Historisk sett har dette primært vært koblet opp mot primærproduksjonen. I den senere tid er det også blitt fokusert på foredlingsindustriens betydning og behovet for en sterk og konkurransedyktig norsk næringsmiddelindustri. Det er en økende erkjennelse av at også næringsmiddelindustrien har stor betydning for realiseringen av en rekke overordnede mål innen norsk landbruks- og distriktpolitikk, ikke minst mht. verdiskaping og sysselsetting i Distrikts-Norge.

De ulike markeder for landbruksprodukter, både innen primærproduksjon og foredling, er under stadig utvikling. Siden 1996 har Stortinget gitt klare signaler om økt konkurranse på like vilkår i foredling og omsetning av melkeprodukter. Det gamle riksoppgjøret for melk er nå opphevet, og det skal skapes et marked med konkurranse på åpne og sammenlignbare vilkår mellom meierisamvirket og uavhengige aktører i meierimarkedet - på lik linje med kjøtt- og eggmarkedet. Med virkning fra 1. juli 1997 ble det etablert en ny Markedsordning for melk som innebar økt konkurranse innenfor denne sektoren. OR har også her en sentral rolle som overvåker av dette markedet gjennom de retningslinjer som er nedfelt.

Markedsreguleringen og den nye ordningen med prisutjevning for melk, som forvaltes av OR, griper direkte inn i konkurranse på melkesektoren. For å kunne etablere et konkurranseregime på like vilkår mellom de ulike aktørene i melkesektoren, fastsatte Stortinget at den dominerende markedsregulatoren, meierisamvirket, skulle videreføre sin forsyningsplikt av råvaren melk til alle aktører i markedet. Dette var nødvendig for å sikre nasjonal konkurranse. Det skulle også fastsettes en forsyningspris under den nye prisutjevningsordningen.

4. Vurdering av reguleringen i melkesektoren

Reguleringsregimet for melkesektoren har ikke funnet sin endelige form. Ved årets jordbruksoppgjør er det enighet mellom partene om å utrede nytt pris-system for melk i jordbruksavtalen, og på dette grunnlag se på en ny ordning for prisutjevning for melk.

Tidligere i år har Stortinget vedtatt å omorganisere offentlig forvaltning innenfor landbrukssektoren ved å etablere et nytt statlig forvaltningsorgan som blant annet skal overta oppgaver fra Omsetningsrådets sekretariat.

Videre har Landbruksdepartementet bebudet en ny stortingsmelding om landbrukspolitikken til høsten 1999.

Alt dette er viktige føringer som i sum vil kunne bidra til å skape grunnlag for økt modernisering

innenfor landbrukssektoren, samt skape grunnlag for økt konkurranse med påfølgende samfunnsøkonomiske gevinster. Denne prosessen vil imidlertid ta tid, og det er derfor viktig at rammebetingelsene i denne perioden er basert på en konkurranseøytral forvaltning.

De aktører som i 1996 etablerte ny virksomhet som en følge av de politiske signaler og vedtak fra Stortinget, og i tråd med den nye markedsordningen for melk, har alle møtt problemer i reguleringssystemet. I kjølvannet av dette har disse aktørene reist klagesaker, og noen har også tatt det skritt å gå rettens vei. Dette for å få vurdert gjeldende rammebetingelser og avgjørelser fattet i OR.

Etter ORs vedtak av 19. mars 1999, hvor OR delvis opphevet meierisamvirkets forsyningsplikt av råvaren melk til uavhengige nasjonale aktører, er det nødvendig å foreta en nærmere vurdering av ORs forvaltning, kompetanse og myndighet innenfor markedsreguleringssystemet.

Landbrukets organisasjoner, med 8 mot 7 stemmer, opphevet i dette vedtaket de klare politiske vedtak og føringer som tidligere er blitt fattet av Stortinget. Med dette vedtaket ble også deler av funksjonen til forsyningsprisen som basis for prisutjevningsordningen for melk i praksis satt ut av kraft.

Ingen andre sektorer i landbruket er regulert på råvarenivå i samme grad som melk, og det er ingen andre sektorer hvor markedsregulator har så stor kontroll med nasjonal råvare. Meierisamvirket kontrollerer i dag, gjennom sine eiere, nærmere 99,7 pst. av all nasjonal råvare. I en slik situasjon er det viktig at supplerende ordninger, som skal sikre lik konkurranse for alle aktører i markedet, forvaltes på en slik måte at det skaper trygghet og forutsigbarhet. Det er også viktig at de politiske signaler gitt av Stortinget blir fulgt opp på en forsvarlig måte.

Balanse i ORs sammensetning, som sikrer at alle parter i verdikjeden blir representert, og at de politiske signaler blir etterfulgt, er derfor langt viktigere for melkesektoren enn for andre sektorer i landbruket.

5. Nærmere om behovet for endringer

For å sikre en mest mulig konkurranseøytral forvaltning i OR, mens nye varige endringer utredes, er det nødvendig å endre sammensetningen av OR og rådets AU.

Det vil være behov for å utvide antall medlemmer i OR med to representanter utenom landbrukssektoren, fra dagens 15 medlemmer til 17 medlemmer. På denne måten fratras heller ingen aktører representasjon i selve OR.

Ved valg av nye medlemmer til OR bør avgjørende vekt legges på hensynet til å bringe foredlingsleddene sterkere inn. Det er i dag stadig økende foredlingsgrad for jordbruksvarer, og det er i foredlings-

leddet at konkurransen har vært, og forventes å bli sterkest. Videre vil det være viktig å finne frem til aktører som representerer flere typer bedrifter og bransjer. På denne bakgrunn peker representasjon fra NHO/NBL og LO seg ut som naturlige valg for å supplere de interesser som fra før har medlemmer i OR.

Når det gjelder AU vil det være mest hensiktsmessig å erstatte det medlem fra omsetningsorganisasjonene (samvirket), som i dag oppnevnes i AU etter forslag fra Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag, med representanten fra NHO/NBL. Dette betyr at bestemmelsen om oppnevning av en representant fra omsetningsorganisasjonene blir opphevet. AU vil derfor bestå av to representanter for landbrukets interesseorganisasjoner, to representanter fra statens organisasjoner, og en representant fra den største interesseorganisasjonen for næringsmiddelindustrien.

Det forutsettes at endringene med tilleggsoppnevningen av medlem i OR kan gjennomføres umiddelbart i innværende oppnevningsperiode for rådet.

6. Forslag

For å etablere økt uavhengighet og konkurranseøytral kontroll med ORs forvaltning av markedsreguleringen for jordbruksvarer, og som ledd i gjennomføringen av offentlig landbrukspolitikk med tilhørende reguleringsinngrep i markedet under jordbruksavtalesystemet, fremmes følgende

f o r s l a g :

Vedtak til lov

om endringer i lov av 10. juli 1936 nr. 6 til å fremja umsetnaden av jordbruksvarer (omsetningsloven)

I

I lov av 10. juli 1936 nr. 6 til å fremja umsetnaden av jordbruksvarer (omsetningsloven) gjøres følgende endringer:

§ 2 første og annet ledd skal lyde:

For å fremja fyremålet etter § 1 skal det vera eit omsetningsråd med 17 medlemmer.

Landbruksdepartementet oppnemner medlemmer med personlege varamedlemmer for kvar av desse:

Norges Bondelag
Norsk Bonde- og Småbrukarlag
Forbrukerrådet
Handelens og Servicenæringens Hovedorganisasjon
Norges Kooperative Landsforening

Norske Melkeprodusenters Landsforbund
Norsk Kjøttvirke
Norske Eggsentraler
Norges Pelsdyrslag
Gartnerhallen A/L
Norsk Nærings- og Nytelsesmiddelarbeiderforbund
Barne- og familiedepartementet
Planleggings- og samordningsdepartementet
Norske Potetindustrier
Landbruksdepartementet
Landsorganisasjonen i Norge
Næringslivets Hovedorganisasjon/Næringsmiddelbedriftenes Landsforening

§ 3 tredje ledd blir nytt annet ledd og skal lyde:

Rådet skal ha eit arbeidsutval på 5 medlemmer. Arbeidsutvalet skal vera samansett av medlemene frå Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Arbeids- og administrasjonsdepartementet, Landbruksdepartementet og *Næringslivets Hovedorganisasjon/Næringsmiddelbedriftenes Landsforening*.

§ 3 annet ledd blir nytt tredje ledd og skal lyde:

Alle vedtak i *rådet og arbeidsutvalet* vert gjort med vanleg fleirtal. Står røystene likt, er røysta til leiararen avgjerande.

II

Lova trer i kraft straks.

18. oktober 1999